

การบริหารสถานศึกษาตามหลักพุทธธรรมมาภิบาล

SCHOOL ADMINISTRATION ACCORDING TO

BUDDHIST GOOD GOVERNANCE

¹พระदेวิศณฺ์ สุขถาวโร, ²ประจิตร มหาหิง และ ³จุฬาพรรณภรณ์ ธนะแพทย์

¹David Sukhathavaro, and ²Prachitr Mahahing and ³Chulapunporn Thanaphaet

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Khon Kaen Campus, Thailand

¹david_sukha@hotmail.com

Received September 10, 2021; Revised November 2, 2021; Accepted December 1, 2021

บทคัดย่อ

การบริหารสถานศึกษามีลักษณะงานตามโครงสร้างของการจัดองค์กรตามระบบการศึกษาและตามแนวคิดของนักบริหารการศึกษาแต่ละคน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการบริหารจัดการ สามารถนำหลักการ และกระบวนการทางการบริหารมาประยุกต์ใช้โดยเริ่มจากการวางแผน การจัดองค์กรในสถานศึกษา การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การติดต่อประสานงาน การตัดสินใจ การรายงานผลการดำเนินงานการเงินและงบประมาณ รวมทั้งงานอื่นๆ ที่เกี่ยวกับสถานศึกษา ซึ่งมีระบบและเป้าหมายที่แน่นอน เป็นรูปธรรมเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จอย่างสูงสุดตามเจตนารมณ์ของการศึกษาที่กำหนดไว้ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ และความเป็นผู้นำ ตลอดจนมีคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผล นั่นคือ การบริหารโดยใช้หลักพุทธธรรมมาภิบาล ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ทำให้ผู้บริหารสามารถได้รับการยอมรับ ความเชื่อถือ ตลอดจนความนับถือจากบุคคลต่างๆ ทั้งในองค์กรและในสังคมทั่วไป

คำสำคัญ : การบริหาร, พุทธธรรมมาภิบาล, ผู้บริหารสถานศึกษา

¹ นิสิตปริญญาเอก หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

² รองศาสตราจารย์ ดร., หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

³ อาจารย์ ดร., หลักสูตรครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

Abstract

School administration is characterized by the structure of the organization according to the education system and according to the concept of each education administrator. The school administrators are, therefore, considered as important resources for management that the administrative principles and processes can be applied starting from planning, organizing, administrating personnel, directing, coordinating, making decision, reporting, financing, budgeting and other related school tasks. These must be done through a system with specific and concrete target. In order that the implementation be effective and ultimately successful as specified in the purpose of education, it depends on the ability, leadership, moral and ethics of the administrators. School administrators are, therefore, necessary to have a good administration with efficiency and effectiveness. This means that the administration should be based on the Buddhist good governance principle believed to be a crucial qualification of the administrators to be accepted, trusted and respected by others both within the organization and the society.

Keywords: Administration, Buddhist Good Governance, School Administrators

บทนำ

กระทรวงศึกษาธิการมีการบริหารจัดการศึกษาและส่งเสริมการศึกษาให้ประชาชนมีความรู้ มีคุณภาพ มีศักยภาพในการพัฒนาตนเอง พัฒนาเศรษฐกิจ พัฒนาสังคมฐานความรู้ และเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน นอกจากนี้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรีว่าด้วยการสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดี พ.ศ.2542 และประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีจุดมุ่งหมายเพื่อสร้างระบบบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีขึ้นในระบบต่างๆ ของประเทศทั้งภาครัฐและเอกชน (สำนักงาน ก.พ.ร., 2546) โดยอาศัยหลักสำคัญของธรรมาภิบาล 6 หลัก คือ หลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า ซึ่งได้กำหนดให้ทุกหน่วยงานราชการทุกหน่วยปฏิบัติ มีจุดประสงค์ที่สำคัญให้สถานศึกษามีอิสระ มีความเข้มแข็งในการบริหาร เพื่อให้การบริหารเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เป็นเครื่องมือในการนำวิสัยทัศน์ และนโยบายสู่การปฏิบัติ (ศึกษาธิการ, กระทรวง, 2546)

นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550 ยังได้กำหนดแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐในส่วนที่เกี่ยวกับการศึกษา โดยมาตรา 80 ที่ต้องให้รัฐจัดให้มีการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อการ

พัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2549 : 1) สถานศึกษาจึงเป็นหน่วยงานทางการศึกษาที่มีหน้าที่ในการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 โดยมีเป้าหมายในการจัดการศึกษา คือ การจัดการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนมีวัฒนธรรมในการดำรงอยู่ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข ดังนั้น สถานศึกษาต้องมีรูปแบบการบริหารจัดการที่ดี เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ (ธวัชชัย นิลประดับ และคณะ, 2557 : 115-124)

สถานศึกษาที่ดีนั้น การปฏิบัติหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถบริหารสถานศึกษาตามแนวทางการจัดการศึกษาได้เป็นอย่างดีนั้น ดังนั้น ผู้ที่มีบทบาทมากที่สุดต่อความสำเร็จ คือ ผู้บริหาร เพราะผู้บริหารเป็นบุคคลสำคัญในการดำเนินการต่างๆ ของสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาได้เตรียมการบริหารจัดการไปสู่ความสำเร็จ ทำหน้าที่ให้การบริการด้านการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและจัดโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งจะต้องมีความรับผิดชอบในการบริหารสถานศึกษาของตน จำต้องอาศัยองค์การปฏิบัติ คือ สถานศึกษา ที่ต้องมีผู้บริหาร ครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีความรู้ความสามารถจึงจะนำพาองค์กรสู่ความสำเร็จได้ (Steer (1997:46) และผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องเป็นผู้นำการปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เพราะผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคลากรหลักที่สำคัญของสถานศึกษาและเป็นผู้นำวิชาชีพที่จะต้องมีความรู้ ความสามารถ และคุณธรรมจริยธรรม ตลอดจนทั้งจรรยาบรรณวิชาชีพที่ดี จึงจะนำไปสู่การจัดการและการบริหารสถานศึกษาที่ดีมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล (ธีระ รุญเจริญ, (2553 :7) ผู้บริหารสถานศึกษาจึงต้องใช้ความสามารถในการบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผล การบริหารจะประสบความสำเร็จได้ย่อมขึ้นอยู่กับ การตัดสินใจ สังการ เป็นเครื่องชี้หรือกำหนดทิศทางในการบริหารงานต่างๆ การตัดสินใจใด ๆ ย่อมมีผลกระทบต่องค์กร หน่วยงาน อาจทำให้เกิดประสิทธิภาพหรือเกิดความล้มเหลวในหน่วยงานได้ หลักธรรมาภิบาลจึงเป็นหลักการบริหารจัดการที่ดี เพื่อประกันว่าองค์กรจะไม่มี การฉ้อราษฎร์บังหลวง ไม่ด้อยประสิทธิภาพ ดังนั้นหลักธรรมาภิบาลของสถานศึกษาจะช่วยประกันเรื่องนี้ได้เป็นอย่างดี (เกษม วัฒนชัย, 2546)

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลนั้นจะขาดเสียมิได้ คือ การบริหารโดยใช้หลักพุทธธรรมาภิบาล คือ คุณธรรมของนักปกครอง นักบริหารที่ดี (Good Governance) ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีวิธีการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลที่เป็นกฎหมายเพื่อใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้บรรลุเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติที่ได้กำหนดไว้

แนวคิดเกี่ยวกับธรรมาภิบาล

การบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผลนั้นจะขาดเสียมิได้ คือ การบริหารโดยใช้หลักพุทธธรรมาภิบาล คือ คุณธรรมของนักปกครอง นักบริหารที่ดี (Good Governance) ตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ.2546 ซึ่งผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีการประยุกต์ใช้หลักธรรมาภิบาลที่เป็นกฎหมายเพื่อใช้ในการบริหารจัดการสถานศึกษาให้บรรลุเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มีนัยสำคัญดังนี้

1. หลักนิติธรรม

ผู้บริหารจะต้องยึดหลักความถูกต้อง คือ มีการพิจารณาวินิจฉัยปัญหา การทำการตัดสินใจ (Decision Making) และสั่งการ (Command) ด้วยความถูกต้องตามกฎหมาย บ้านเมือง และกฎระเบียบ ข้อบังคับ ระเบียบ วินัยข้าราชการ และจรรยาบรรณครู ซึ่งเป็นข้อบังคับภายใต้ข้อตกลงร่วมกัน ให้ถูกต้องตามหลักศีลธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีของสังคม ถูกต้องตามนโยบายของผู้บังคับบัญชาหน่วยเหนือ และถูกต้องตรงประเด็นตามหลักวิชา และได้รับความพึงพอใจ จากผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายในระบบงานของสถานศึกษาทั้ง 4 งาน อันได้แก่ งานบริหารวิชาการ งานบริหารงบประมาณ งานบริหารบุคคล และงานบริหารทั่วไป โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักนิติธรรมไว้ดังนี้

ชัยสิทธิ์ เฉลิมมีประเสริฐ (2545 : 76) กล่าวว่า ธรรมานุญ (Good Governance) คือใช้หลักนิติธรรมใช้หลักกฎหมาย ใช้หลักคุณธรรมโดยไม่เลือกปฏิบัติซึ่งถ้าใช้กฎหมายอย่างเท่าเทียมกันคนพิการก็ขาดโอกาสจึงต้องมีหลักคุณธรรม

สุดจิต นิमितกุล (2543 : 35) กล่าวว่า หลักนิติธรรม เป็นการพัฒนาปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มกฎหมายให้มีความทันสมัย และเป็นธรรมแก่ทุกฝ่าย

อานันท์ ปันยารชุน (2541 :12) กล่าวว่า หลักนิติธรรม หมายถึง การปกครองโดยกฎหมาย กล่าวคือ บุคคลทุกคนเสมอกันในกฎหมาย บุคคลจะต้องรับโทษเพื่อการกระทำผิดอันใดอันหนึ่งเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้ และจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาคดีจากศาลยุติธรรมที่มีความเป็นอิสระในการชี้ขาดตัดสินคดี เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคลด้วยกันเองหรือระหว่างบุคคลกับรัฐ จะเห็นได้ว่าในระบบนี้นอกจากการมีระบบกฎหมายที่มีความยุติธรรมต่อสังคมและต่อปัจเจกบุคคลแล้ว ผู้ใช้กฎหมาย เช่น ตุลาการ อัยการ ทนายความ ตำรวจ เป็นต้น จะต้องเป็นผู้มีคุณภาพและมีความเที่ยงธรรมอย่างแท้จริง มีความเป็นประชาธิปไตยทั้งหลาย จึงยอมรับกันว่า การที่รัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับกิจการของเอกชนนั้นสามารถทำได้ และไม่ถือว่ากระทบกระเทือนต่อหลักการประชาธิปไตย หากการเข้ามาเกี่ยวข้องของรัฐนั้นเป็นการทำให้เกิดความยุติธรรมทางสังคมและประชาชนส่วนรวมได้ประโยชน์

Sam Agera (แซม เอเจอร์) (2545 : 49) กล่าวว่า ระบบยุติธรรมและกฎหมายที่ส่งเสริมการพัฒนาและระบบการจัดการการปกครองที่ดีนั้น คือการมีกฎหมายที่มีความชัดเจนและนำมาใช้อย่างเป็นเอกภาพ ในระบบและกระบวนการยุติธรรมที่มีความเป็นวัตถุวิสัยและเป็นอิสระ และเป็นระบบกฎหมาย ซึ่งมีบทลงโทษที่เหมาะสมเพื่อป้องปรามผู้คิดละเมิดหรือลงโทษผู้ที่ฝ่าฝืน ระบบกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมที่ดีจะช่วยส่งเสริมการปกครองตามหลักนิติธรรมสิทธิมนุษยชนและการพัฒนาเศรษฐกิจ

จากเนื้อหาข้างต้นสรุปได้ว่า หลักนิติธรรม หมายถึง การปกครองโดยกฎหมาย บุคคลทุกคนเสมอกันในกฎหมาย บุคคลจะต้องรับโทษเพื่อการกระทำผิดอันใดอันหนึ่งเมื่อมีกฎหมายบัญญัติไว้ว่าการกระทำนั้นเป็นความผิดและกำหนดโทษไว้และจะต้องได้รับการพิจารณาพิพากษาดีจากศาลยุติธรรม ที่มีความเป็นอิสระในการชี้ขาดตัดสินคดี เมื่อมีข้อพิพาทเกิดขึ้นระหว่างบุคคลกับบุคคลด้วยกันเอง หรือระหว่างบุคคลกับรัฐ ผู้ใช้กฎหมาย เช่น ตุลาการ อัยการ ทนายความ ตำรวจ เป็นต้น จะต้องเป็นผู้มีคุณภาพและมีความเที่ยงธรรมอย่างแท้จริง

2. หลักคุณธรรม

ผู้บริหารจะต้องยึดหลักความเหมาะสม คือ รู้จักคิด พุด ทำกิจการงานและปฏิบัติงานได้ เหมาะสม ถูกกาลเทศะ บุคคล สังคมและสถานการณ์ ตามหลักสัปปริสธรรม 7 และหลักความยุติธรรม คือ มีการวินิจฉัย สั่งการและปฏิบัติต่อผู้อยู่ใต้ปกครอง และบุคคลที่เกี่ยวข้องด้วยความชอบธรรม บนพื้นฐานแห่งหลักธรรม หลักการ เหตุผล และข้อมูลที่ถูกต้อง เชื่อถือได้ และตรงประเด็นและด้วยความเที่ยงธรรม คือ ไม่อคติ หรือลำเอียงด้วยความหลงรัก หลงชัง ด้วยความกลัวเกรง และด้วยความหลง ไม่รู้จริง คือ ขาดข้อมูลที่ถูกต้องเชื่อถือได้ และสมบูรณ์ เป็นเครื่องประกอบการวินิจฉัย ตัดสินใจ ให้ความเที่ยงธรรม โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักคุณธรรมไว้ดังนี้

จะเห็นว่า หลักคุณธรรม (Ethics) คือ การไม่ทุจริต ไม่ประพฤติผิดวินัย ไม่กระทำความผิดมาตรฐานวิชาชีพและจรรยาบรรณ รวมถึงการมีพฤติกรรมที่พึงประสงค์ ที่ปลอดจากการคอร์รัปชันหรือฉ้อราษฎร์บังหลวง การไม่ละเมิดจริยธรรมหรือธรรมเนียมปฏิบัติและกฎหมาย

3. หลักความโปร่งใส

ผู้บริหารผู้บริหารจะต้องยึดหลักความบริสุทธิ์ คือ มีการวินิจฉัย สั่งการ กระทำกิจการงาน ด้วยความบริสุทธิ์ใจ คือ ด้วยเจตนา ความคิดอ่าน ที่บริสุทธิ์ โปร่งใส ใช้ระบบสารสนเทศสามารถตรวจสอบได้ตลอดเวลา โดยใช้หลักการ PDCA ในระบบงานของสถานศึกษาทั้ง 4 งาน โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักความโปร่งใสไว้ดังนี้

สุจิต นิमितกุล (2543 : 13-14) ให้ความหมายว่า ความโปร่งใส คือ ข้อมูลต่างๆ ต้องตรงกับข้อเท็จจริงของการดำเนินการ และสามารถตรวจสอบได้ มีการดำเนินการที่เปิดเผยชัดเจนและเป็นไปตามที่กำหนดไว้

โกวิทย์ พวงงาม (2553 : 87) กล่าวว่า ความโปร่งใส หมายถึงพฤติกรรมที่รู้เห็นได้ชัดเจนว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐอาศัยอำนาจหน้าที่กระทำการใดๆ เพื่อประโยชน์สาธารณะ ความ

โปร่งใสจะเป็นคำศัพท์ที่ใช้ในแง่บวกและให้ความหมายในเชิงสงบสุขซึ่งสถาบันที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการทุจริตคอร์รัปชันหรือการประพฤติมิชอบในวงราชการ มักนำเอาความคิดเรื่องความโปร่งใสมาใช้บังคับความด้วยประสิทธิภาพของระบบราชการ

Sam Agera (แซม เอเจอร์) (2545 : 48) กล่าวว่าหลักการโปร่งใส คือ การที่สาธารณชนมีโอกาสรับรู้นโยบายด้านๆ ต่างๆ ของรัฐบาล และมีความมั่นใจว่ารัฐบาลมีความตั้งใจจริงในการดำเนินตามนโยบายนั้น

อานันท์ ปันยารชุน (2541 : 41) กล่าวว่า องค์ประกอบสำคัญที่จะทำให้เกิดความโปร่งใส ประกอบด้วย สังคมต้องสามารถเข้าถึงข่าวสารที่ถูกต้อง ทันเหตุการณ์ และครบสมบูรณ์ สังคมต้องมีกลไกที่ตรวจสอบได้ มีกระบวนการยุติธรรมที่เป็นอิสระ มีสื่อที่เป็นอิสระ และสังคมต้องสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชน ส่วนรัฐต้องมีเหตุผลที่สามารถอธิบายการตัดสินใจและการกระทำต่างๆ ได้

หากกล่าวถึง หลักความโปร่งใส คือ การมีความโปร่งใสเกี่ยวกับการบริหารงานในทุกๆ ด้าน อาทิเช่น การมีระบบงานที่ชัดเจน มีระบบคุณธรรมในการเลือกบุคลากร รวมถึงการให้คุณให้โทษ ฯลฯ เปิดโอกาสให้สังคมภายนอกเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและผลการดำเนินงานที่ผ่านมาหรือมีการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและผลการดำเนินงานต่อสาธารณะ

4. หลักการมีส่วนร่วม

ผู้บริหารจะต้องให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการศึกษา ทั้งครู นักเรียน ผู้ปกครอง ตลอดจนทั้งชุมชนมีส่วนร่วมดำเนินการจัดการศึกษาในโครงการและกิจกรรมของสถานศึกษาที่จัดขึ้นตลอดปีการศึกษาในรูปแบบของคณะกรรมการ โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักการมีส่วนร่วมไว้ดังนี้

Sam Agera (แซม เอเจอร์) (2545 : 43) กล่าวว่า การมีส่วนร่วม หมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทและ อิทธิพลในการตัดสินใจดำเนินนโยบาย และมีส่วนในการควบคุมสถาบัน ตลอดจนการจัดสรร การใช้และการรักษาทรัพยากรต่างๆ ที่มีผลกระทบต่องานชีวิตของตน อันจะทำให้เกิดการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ

สุจิต นิมิตรกุล (2543 : 13) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม (Participation) เป็นการมีส่วนร่วมของทั้งประชาชนและเจ้าหน้าที่รัฐในการบริหารงาน เพื่อให้เกิดความคิดริเริ่มและพลังการทำงานที่สอดคล้องกัน เพื่อบรรลุเป้าหมายในการให้บริการประชาชน

เกษม วัฒนชัย (2546 : 47) กล่าวว่า หลักการมีส่วนร่วม (Participation) หมายถึง การเปิดโอกาสให้บุคลากรในหน่วยงานและผู้รับบริการ ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหรือได้รับผลกระทบจากการบริหารงานหรือการดำเนินการต่างๆ ของหน่วยงานได้ร่วมรับรู้ ร่วมแสดงความคิดเห็นร่วมตัดสินใจ รวมทั้งร่วมสนับสนุนติดตามและตรวจสอบการปฏิบัติตามสิ่งที่ตนเองได้ร่วมตัดสินใจ

จากเนื้อหาข้างต้นสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมหมายถึง กระบวนการที่เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเข้ามามีบทบาทและ อิทธิพลในการตัดสินใจดำเนินนโยบายและมีส่วนในการควบคุมสถาบัน ตลอดจนการจัดสรร การใช้และการรักษาทรัพยากรต่างๆ ที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของตน อันจะทำให้เกิดการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ

5. หลักความรับผิดชอบ

ผู้บริหารจะต้องให้ผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการจัดการศึกษาได้ตระหนักถึงความรับผิดชอบร่วมกันในผลของการจัดการศึกษาที่มีผลผลิต คือ ตัวผู้เรียนที่มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่แตกต่างกัน โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักความรับผิดชอบไว้ดังนี้

เกษม วัฒนชัย (2546 : 55) กล่าวว่า หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง ความมุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถให้บรรลุความสำเร็จ สอดคล้องตามกฎระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติงานอย่างมีสำนึกต่อหน้าที่ สังคม ประชาชนและประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริการและส่วนรวมเป็นสำคัญ รวมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานดังกล่าวทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ตลอดจนพร้อมแสดงข้อเท็จจริงในการประกอบภารกิจต่อสาธารณชน สามารถชี้แจงเหตุผลได้และพร้อมต่อการตรวจสอบจากสาธารณะ

สุจิต นิमितกุล (2543:13) ได้กล่าวว่า ความรับผิดชอบ (Accountability) เจ้าหน้าที่จะต้องมีความรับผิดชอบต่อประชาชน ความพึงพอใจของประชาชนต่อการปฏิบัติงานจะเป็นตัวชี้วัดสำคัญในการประเมินความสำเร็จของหน่วยงานและหน้าที่

จากข้อมูลข้างต้นพอสรุปได้ว่า หลักความรับผิดชอบ (Responsibility) หมายถึง ความมุ่งมั่นและตั้งใจในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถให้บรรลุความสำเร็จ สอดคล้องตามกฎระเบียบของทางราชการที่เกี่ยวข้อง ปฏิบัติงานอย่างมีสำนึกต่อหน้าที่ สังคม ประชาชนและประเทศ โดยคำนึงถึงประโยชน์ของผู้บริการและส่วนรวมเป็นสำคัญ รวมทั้งยอมรับผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานดังกล่าวทั้งที่เป็นผลดีและผลเสีย ตลอดจนพร้อมแสดงข้อเท็จจริงในการประกอบภารกิจต่อสาธารณชน สามารถชี้แจงเหตุผลได้และพร้อมต่อการตรวจสอบจากสาธารณะ

6. หลักความคุ้มค่า

ผู้บริหารจะต้องใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินการกับทรัพยากรทางการ ศึกษาอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด โดยใช้หลักการ PDCA เข้ามาตรวจสอบคุณภาพของระบบงานทั้ง 4 งานอย่างครบถ้วน โดยมีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงหลักความคุ้มค่าไว้ดังนี้

เกษม วัฒนชัย (2546 : 62) กล่าวว่า หลักความคุ้มค่า (Effectiveness) หมายถึง การบริหารจัดการโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดด้วยความประหยัด เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อส่วนรวม ทำให้งานมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผล

จะเห็นว่า หลักความคุ้มค่า คือ การคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดแก่ส่วนรวมในการบริหารจัดการและการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดและยั่งยืน รวมทั้งมีการป้องกันรักษาสิ่งแวดล้อมและมีความสามารถในการแข่งขันกับภายนอก

การบริหารสถานศึกษา

1. ความหมายของการบริหารสถานศึกษา

การบริหารสถานศึกษาจะใช้เรียกว่า การบริหารโรงเรียนตามที่เรียกแต่ก่อนก็ได้ การบริหารสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องกำหนดแผนงานวิธีการขั้นตอนในการปฏิบัติงานและหน้าที่ไว้อย่างมีระบบ ดังนั้น ความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการบริหารสถานศึกษาจึงขึ้นอยู่กับสมรรถภาพของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสำคัญนักวิชาการด้านการศึกษา ได้ให้นิยามหรือความหมายของการบริหารโรงเรียน (การบริหารสถานศึกษา) ไว้ดังนี้

กิตติมา ปรีดีติลล (2529: 13) ได้กล่าวว่า การบริหารสถานศึกษา หมายถึง การดำเนินการทุกอย่างในสถานศึกษาตั้งแต่การบริหารงานวิชาการ การบริหารงานบุคคล การบริหารงานอาคารสถานที่ การบริหารงานธุรการและการเงิน การบริหารงานกิจการนักเรียน และนักศึกษางานด้านความสัมพันธ์กับชุมชน

นพพงษ์ บุญจิตราดุล (2540 :128) ให้ความหมายว่า การบริหารโรงเรียนไว้ว่า หมายถึงกิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างที่บุคคลร่วมกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระเบียบ และใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคต่างๆ ที่เหมาะสมผู้บริหารโรงเรียนมีภารกิจที่ต้องปฏิบัติทั้งในโรงเรียน และนอกโรงเรียนในการดำเนินงาน 5 ประการ คือ 1) การให้โอกาสทางการศึกษาหรือปรับปรุงการในโรงเรียนหรือบริหารงานวิชาการ 2) บริหารงานบุคลากรในโรงเรียน 3) บริหารงานเกี่ยวกับชุมชนและการประชาสัมพันธ์โรงเรียน 4) บริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ธุรการการเงินและการให้บริการ และ 5) บริหารงานกิจการนักเรียน

สมคิด บางโม (2544 : 153) กล่าวว่า การบริหารโรงเรียนเป็นแหล่งพัฒนาประชากรของประเทศที่สำคัญยิ่งเป็นหน่วยงานที่ใช้คนเงินวัสดุอุปกรณ์จำนวนมากมาย หากการจัดการบริหารงานในโรงเรียนขาดประสิทธิภาพผลผลิตของโรงเรียน คือนักเรียนที่สำเร็จออกไปย่อมมีประสิทธิภาพต่ำ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาประเทศย่อมล่าช้าตามไปด้วย

เมธี ปิรันนนานนท์ (2524 : 2) ได้ให้ความหมายว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นการใช้ทั้งศาสตร์ และศิลป์ในการดำเนินการบริหารหรือการบริการด้านการปกครอง การเรียนการสอนและการปรับปรุงแก้ไขเกี่ยวกับการศึกษาร่วมกับผู้อื่น เพื่อให้การเรียนการสอนดำเนินไปด้วยดีมีประสิทธิภาพตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

สรุปได้ว่า การบริหารสถานศึกษา เป็นกระบวนการต่างๆ ในการดำเนินการของกลุ่มบุคคลเพื่อการบริหารพลเมืองโดยมีวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียน มีความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานของผู้บริหารเป็นสำคัญทั้งนี้ เพราะผู้บริหารมีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายและการตัดสินใจ ในระดับสถานศึกษา เพื่อให้เป็นผู้มีคุณภาพมีความรอบรู้ความสามารถทักษะการตัดสินใจ การวางแผนงานตามกระบวนการอย่างมีระบบตามที่สังคมต้องการ และเป็นภารกิจที่สำคัญยิ่งของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องสามารถนำองค์กรให้อยู่รอด

2. ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2546 :32) ได้ให้ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาว่า สถานศึกษามีสิทธิหน้าที่หรืออำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่กำหนดไว้ในกฎหมายคือเป็นส่วนราชการ ที่มีสภาพเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายว่าด้วยการบริหารราชการ มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสติปัญญาความรู้และมีคุณธรรม วัฒนธรรมในการดำรงชีวิตสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ นอกจากนี้จะมีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบให้ถือปฏิบัติแล้วจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการดำเนินกิจการ หรือบริหารงานวิชาการให้มีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการบริหารโดยใช้สถานศึกษาเป็นฐาน และหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองและสังคมที่ดีที่ยึดทั้งหลักนิติธรรม หลักคุณธรรม หลักความโปร่งใส หลักการมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ และหลักความคุ้มค่า เป็นเครื่องมือในการวิสัยทัศน์และนโยบายไปสู่การปฏิบัติ

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2544 : 10) ให้ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษาว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษาเป็นระบบวงจร (PDCA) ซึ่งประกอบไปด้วยร่วมกันวางแผน (Plan) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Do) ร่วมกันตรวจสอบ (Check) และร่วมกันปรับปรุง (Action) โดยจะต้องมีการควบคุมคุณภาพและตรวจสอบคุณภาพด้วย

สมพงษ์ เกษมสิน (2539 : 4-5) การศึกษาเรื่องการบริหารเป็นสิ่งสำคัญที่มีความจำเป็นและน่าศึกษาอย่างยิ่ง แท้จริงแล้วบทบาทและความสำคัญของการบริหารนั้นมีความคู่มากับอารยธรรมการดำรงชีพของมนุษย์ทีเดียว เพราะเมื่อมนุษย์รวมกันอยู่เป็นหมู่เป็นกลุ่มมีหัวหน้าปกครองบังคับบัญชา มีการแบ่งงานกันทำตามลักษณะความรู้ความสามารถ มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในระหว่างพวกและเผ่าเดียวกัน โดยมีจารีตประเพณีและวัฒนธรรมเป็นเครื่องกำกับความประพฤติของกลุ่มชนเหล่านั้น เมื่อกลุ่มสังคมขยายตัวเติบโตขึ้น มีความซับซ้อนมากขึ้น มนุษย์ก็เริ่มสร้างและวางระเบียบกฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ ขึ้นโดยเรียนรู้จากประสบการณ์และความเชื่อถือ ทั้งนี้ก็โดยมุ่งหวังที่จะให้เกิดความสำเร็จเรียบร้อยขึ้นในองค์กร และเกิดความสงบสุขขึ้นในสังคมนั้น อาจสรุปความสำคัญของการบริหาร ได้ดังนี้คือ

1) การบริหารนั้นได้เจริญเติบโตควบคู่กับการดำรงชีพของมนุษย์ และเป็นสิ่งช่วยให้มนุษย์ดำรงชีพร่วมกันอยู่ได้อย่างผาสุก

2) จำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว เป็นผลทำให้องค์กรต่าง ๆ ต้องขยายงานด้านบริหารให้กว้างขวางเพิ่มขึ้น

3) การบริหารเป็นเครื่องบ่งชี้ให้ทราบถึงความเจริญก้าวหน้าของสังคม ความก้าวหน้าทางวิทยาการด้านต่าง ๆ ทำให้การบริหารเกิดการเปลี่ยนแปลง และก้าวหน้ารวดเร็วยิ่งขึ้น

4) การบริหารเป็นวิธีที่สำคัญในอันที่จะนำสังคม และโลกไปสู่ความเจริญก้าวหน้า

5) การบริหารจะช่วยชี้ให้ทราบถึงแนวโน้มทั้งในด้านความเจริญ และความเสื่อมของสังคมในอนาคต

6) การบริหารมีลักษณะเป็นการทำงานร่วมกันของกลุ่มบุคคลในองค์การ ความสำเร็จของการบริหารจึงขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางสังคม และวัฒนธรรมทางการเมืองอยู่เป็นอันมาก

7) การบริหารมีลักษณะต้องใช้การวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องมือ และการวินิจฉัยสั่งการเป็นเครื่องแสดงให้ทราบถึงความสามารถของนักบริหาร และความเจริญเติบโตของการบริหาร

8) ชีวิตประจำวันของมนุษย์ไม่ว่าในครอบครัว หรือในองค์การย่อมมีส่วนเกี่ยวพันกับการบริหารอยู่เสมอ ดังนั้นการบริหารจึงเป็นเรื่องน่าสนใจ และจำเป็นต่อการดำรงชีพอย่างฉลาด

9) การบริหารกับการเมืองเป็นสิ่งคู่กันไม่อาจแยกจากกันโดยเด็ดขาด ดังที่กล่าวว่า การเมืองกับการบริหารนั้นเปรียบเสมือนคนละด้านของเหรียญอันเดียวกัน

สรุปได้ว่า ความสำคัญของการบริหารสถานศึกษา เป็นการจัดการระเบียบอย่างเป็นระบบ กำหนดกระบวนการที่เป็นสาระสำคัญของกระบวนการบริหารต้องประกอบด้วย 1) การศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการ 2) การวางแผน 3) การดำเนินงานตามแผน 4) การประเมินผลหากกระบวนการบริหารงานดำเนินการอย่างเป็นระบบ เป็นขั้นตอนตามกระบวนการที่ถูกต้องมีการดำเนินการที่ต่อเนื่อง สิ่งนี้จำเป็นมากในการบริหารการศึกษาเพื่อให้ประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายที่วางไว้ทุกประการ

3. หลักการบริหารสถานศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 และ (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553 ในมาตรา 9 (2) มีการกระจายอำนาจไปสู่ เขตพื้นที่ การศึกษา สถานศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และมาตรา 39 ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล และการบริหารทั่วไป ไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา และสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

โรเบิร์ต เอส ฟิชค์ (Robert S. Fisk) ให้แนวคิดหน้าที่หลักของการบริหารสถานศึกษาซึ่งได้สรุปไว้ มี 5 ประการ ดังนี้ 1) การให้โอกาสทางการศึกษาและปรับปรุงการศึกษาในสถานศึกษาหรืองานบริหารวิชาการ 2) การบริหารงานเกี่ยวกับชุมชน และการประชาสัมพันธ์สถานศึกษา 3) การบริหารงานบุคลากรในสถานศึกษา 4) การบริหารงานเกี่ยวกับอาคารสถานที่ ธุรการ การเงิน และการให้บริการ และ 5) การบริหารงานกิจการนักเรียน

สรุปได้ว่า หลักการบริหารสถานศึกษานั้น เป็นการพัฒนาโรงเรียนหรือแหล่งเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิภาพทุกฝ่ายเป็นกระบวนการของผู้บริหารร่วมกัน ใช้การวางแผนจัดองค์การ และดำเนินนโยบายเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรขององค์การได้อย่างเหมาะสม เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ให้สำเร็จ

4. กระบวนการบริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาทุกท่านจำเป็นที่จะต้องนำขอบข่ายของการบริหารสถานศึกษาที่รับผิดชอบอยู่ทั้ง 4 ด้านมากำหนดเป็นกลยุทธ์ วิธีการ แผนงาน เทคนิค และขั้นตอนในการบริหารและปฏิบัติงานไว้อย่างเป็นระบบ และสุขุมรอบคอบอย่างเป็นรูปธรรม เพราะถ้าระบบการบริหารงานไม่ดีแล้วก็อาจมีผลกระทบกระเทือนส่วนอื่น ๆ ได้ ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องยึดมั่นในกระบวนการบริหาร ซึ่งมีอยู่หลายแนวทาง หลายทฤษฎี หลายเทคนิค และหลายแนวทางในการปฏิบัติที่ผู้บริหารต้องใช้สติปัญญาพิจารณาตามความเหมาะสม ซึ่งมีอย่างย่อๆ ดังต่อไปนี้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษาเป็นระบบครบวงจร (PDCA) ซึ่งประกอบไปด้วยร่วมกันวางแผน (Plan) ร่วมกันปฏิบัติตามแผน (Do) ร่วมกันตรวจสอบ (Check) และร่วมกันปรับปรุง (Action) โดยจะต้องมีการควบคุมคุณภาพและตรวจสอบคุณภาพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2546 : 18) สรุปว่า กระบวนการบริหารการศึกษา ได้กำหนดไว้ 5 ขั้นตอน คือ การวางแผน (Planning) การจัดสรรทรัพยากร (Allocating Resources) การกระตุ้น (Stimulating) การประสานงาน (Coordinating) และการประเมินผล (Evaluating)

รุ่ง แก้วแดง (2543 : 18) ได้กล่าวว่า กระบวนการบริหารของ Gulick มีขั้นตอนการบริหารที่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปที่เรียกกันว่า “กระบวนการ POSDCoRB” ได้แก่ การวางแผน การจัดองค์การ การบริหารบุคคล การอำนวยการ การติดต่อประสานงาน การรายงานผล และการดำเนินงานด้านการเงินและงบประมาณ

สรุปได้ว่า กระบวนการบริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาหรือโรงเรียนนำหลักการ และกระบวนการทางการบริหารมาประยุกต์ใช้ โดยเริ่มจากการวางแผน การจัดองค์การในสถานศึกษา การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การติดต่อประสานงาน การตัดสินใจ การรายงานผลการดำเนินงานการเงินและงบประมาณ รวมทั้งงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ

สถานศึกษา ซึ่งมีระบบและเป้าหมายที่แน่นอน เป็นรูปธรรมเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จอย่างสูงสุดตามเจตนารมณ์ของการศึกษาที่กำหนดไว้

5. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

กิเซลลี (Ghiselli, 1971 : 39-94) ได้กล่าวถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารไว้ ดังนี้ 1) ความสามารถในการสั่งการ 2) ความรอบรู้งาน 3) ความสามารถในการตัดสินใจ 4) ความมั่นใจในตัวเอง 5) ความต้องการความสำเร็จในอาชีพ 6) ความต้องการความสำเร็จในชีวิต และ 7) ความไม่ผูกติดกับตำแหน่ง

สต็อกดิลล์ (Stogdill, 1974 : 74) ได้สรุปผลการศึกษาค้นสมบัติไว้ 6 ประการของภาวะผู้นำ โดยจำแนกองค์ประกอบหรือคุณสมบัติภาวะผู้นำไว้ดังนี้ 1) ความสามารถทางสติปัญญา 2) ความเป็นผู้มีประสิทธิภาพ 3) ความรับผิดชอบ 4) ความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น 5) การยอมรับและยกย่องจากสังคม และ 6) ความเป็นผู้มีบุคลิกภาพความเป็นผู้นำ

ฮอยและมิสเกล (Hoy and Miskel, 2001 : 169) ได้กล่าวถึงลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาไว้ดังนี้ 1) คุณลักษณะด้านการตัดสินใจ 2) คุณลักษณะด้านการจูงใจ 3) คุณลักษณะด้านความเป็นผู้มีประสิทธิภาพ 4) คุณลักษณะด้านความรับผิดชอบ 5) คุณลักษณะด้านมนุษยสัมพันธ์

ธีระ รุญเจริญ (2553 : 4) กล่าวว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มี 6 ประการ ดังนี้ 1) มีพื้นฐานเดิมเป็นทุน 2) มีบุคลิกภาพน่าเชื่อถือ 3) มีคุณธรรม จริยธรรม 4) มีความสามารถ ความชำนาญ และ 5) มีความรอบรู้

เฉลิมชัย สมท่า (2547 : 23) ได้กล่าวว่าคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา มีดังนี้ 1) ความเป็นผู้นำ 2) มีความรู้และประสบการณ์ 3) มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี 4) มีคุณธรรมสูง

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต) (พุทธวิธีบริหาร : 38 – 39) ได้กล่าวไว้นักบริหารจะทำหน้าที่สำเร็จลุล่วงได้ด้วยดี ถ้ามีคุณลักษณะ 3 ประการ ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ในทุติยปาปณิกสูตร ดังนี้

1) จักขุมา หมายถึง มีปัญญามองการณ์ไกล เช่น ถ้าเป็นพ่อค้าหรือนักบริหารธุรกิจ ต้องรู้ว่าสินค้าไหนได้ราคาถูก แล้วนำไปขายที่ไหนจึงจะได้ราคาแพง ในสมัยนี้ต้องรู้ว่าหุ้นจะขึ้นหรือจะตก ถ้าเป็นนักบริหารทั่วไปต้องสามารถวางแผนและฉลาดในการใช้คนคุณลักษณะข้อแรกนี้ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Conceptual Skill หรือความชำนาญในการใช้ความคิด

2) วิรูโร หมายถึง การจัดธุระได้ดี มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน เช่น พ่อค้าเพชร ต้องดูออกว่าเป็นเพชรแท้ หรือเพชรเทียม แพทย์หัวหน้าคณะผ่าตัดต้องเชี่ยวชาญการผ่าตัด คุณลักษณะที่สองนี้ตรงกับคำว่า Technical Skill คือ ความชำนาญด้านเทคนิค

3) นิสสยสัมปันโน หมายถึง พึงพาอาศัยคนอื่นได้ เพราะเป็นคนมีมนุษยสัมพันธ์ดี เช่น พ่อค้าเดินทางไปค้าขายต่างเมืองก็มีเพื่อนพ่อค้าในเมืองนั้นๆ ใ้ที่พักอาศัยหรือให้กู้ยืม

เงินเพราะมีเครดิตดี นักบริหารที่ดีต้องผูกใจคนไว้ได้ คุณลักษณะที่สามนี้สำคัญมาก “นกไม่มีขนคนไม่มีเพื่อน ขึ้นสู่ที่สูงไม่ได้” ข้อนี้ตรงกับคำว่า Human Relation Skill คือ ความชำนาญด้านมนุษยสัมพันธ์

สรุปได้ว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษา แสดงให้เห็นว่าผู้ที่เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีและเป็นที่ยอมรับ มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นผู้นำที่ดี และมีความมั่นใจในการเป็นผู้นำแล้ว ย่อมเป็นแรงผลักดันให้เป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่สง่างาม และจะนำพาองค์กรสถานศึกษาสู่ความสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

บทสรุป

การบริหารสถานศึกษามีลักษณะงานตามโครงสร้างของการจัดองค์กรตามระบบการศึกษาและตามแนวคิดของนักบริหารการศึกษาแต่ละคน ผู้บริหารสถานศึกษาจึงถือว่าเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อการบริหารจัดการ สามารถนำหลักการ และกระบวนการทางการบริหารมาประยุกต์ใช้โดยเริ่มจากการวางแผน การจัดองค์กรในสถานศึกษา การบริหารงานบุคคล การอำนวยการ การติดต่อประสานงาน การตัดสินใจ การรายงานผลการดำเนินงานการเงินและงบประมาณ รวมทั้งงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับสถานศึกษา ซึ่งมีระบบและเป้าหมายที่แน่นอน เป็นรูปธรรมเพื่อให้การดำเนินงานมีประสิทธิภาพ และประสบผลสำเร็จอย่างสูงสุดตามเจตนารมณ์ของการศึกษาที่กำหนดไว้ ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ ความสามารถ และความเป็นผู้นำ ตลอดจนมีคุณธรรมและจริยธรรม ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการบริหารที่ดี มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลนั้นจะขาดเสียมิได้ คือ การบริหารโดยใช้หลักพุทธธรรมาภิบาล (Good Governmance) ถือเป็นคุณสมบัติที่สำคัญที่ทำให้ผู้บริหารสามารถได้รับการยอมรับ ความเชื่อถือ ตลอดจนความนับถือจากบุคคลต่าง ๆ ทั้งในองค์กรและในสังคมทั่วไป โดยผู้บริหารสถานศึกษามุ่งใช้กฎ ระเบียบอย่างเป็นธรรม ยึดมั่นในความถูกต้อง เน้นความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน สร้างความไว้วางใจซึ่งกันและกัน สามารถตรวจสอบได้ มีเหตุผล มีการเปิดเผยข้อมูลข่าวสาร บุคลากรและผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงข้อมูลได้อย่างสะดวก มีส่วนร่วมในการดำเนินการต่าง ๆ พร้อมยอมรับผลการกระทำของตน บริหารจัดการโดยใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุดเพื่อให้การจัดการเรียนการสอนบรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาตามหลักพุทธธรรมาภิบาล

เอกสารอ้างอิง

- เกษม วัฒนชัย. (2546). *ธรรมาภิบาลบทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน*.
กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี,
- กิตติมา ปรีดีติลล. (2529), *การบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ:
ธนาคารพิมพ์,
- โกวิท พวงงาม. (2553). *ธรรมาภิบาลท้องถิ่น: ว่าด้วยการมีส่วนร่วมและความโปร่งใส*.
กรุงเทพฯ: มูลนิธิส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น,
- คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, สำนักงาน. (2549), *แนวปฏิบัติงานการจัดการศึกษาของ
สถานศึกษานิตบุคคล*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สำนักพระพุทธรักษาแห่งชาติ.
- เฉลิมชัย สมท่า. (2547), “การบริหารโดยใช้หลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารสถานศึกษาตาม
ความคิดเห็นของครูปฏิบัติการสอนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลยเขต 1”.
บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น .
- ชัยสิทธิ์ เกลิมมีประเสริฐ และคณะ. (2547), *เศรษฐกิจพอเพียงและประชาสังคม ผลการ
เสวนาสหสาขาวิชาระหว่างสถาบันแห่งชาติ ครั้งที่ 1*. กรุงเทพฯ: ฟาอภัย จำกัด.
- ธวัชชัย นิลประดับและคณะ. (2547), *การบริหารตามหลักธรรมาภิบาลของผู้บริหารในทัศนะ
ของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา กรุงเทพฯ.วารสารวิจัย
ราชภัฏพระนคร สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 11(1), 2559.*
- ธีระ รุณเจริญ. (2553), *ความเป็นมืออาชีพในการจัดและบริหารการศึกษายุคปฏิรูปการศึกษา*.
กรุงเทพฯ : ข้าวฟ่าง.
- นพพงษ์ บุญจิตรดลย์. (2540), *ก้าวเข้าสู่ผู้บริหารการศึกษา*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2546), *การบริหารงานวิชาการ*. กรุงเทพฯ: ศูนย์สื่อเสริมกรุงเทพ.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549), *พุทธวิธีบริหาร*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- เมธี ปลืมนานนท์. (2525), *การบริหารการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
- รุ่ง แก้วแดง. (2543), *ปฏิวัติการศึกษาไทย*. กรุงเทพฯ : มติชน.
- ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2546), *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐานที่เป็นนิติบุคคล*.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2544), *แนวทางการประกันคุณภาพภายใน
สถานศึกษาเพื่อพร้อมรับการประเมินภายนอก*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.
- สมคิด บางโม. (2544), *การบริหารการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : สถาบันราชภัฏ
พระนคร.
- สมพงษ์ เกษมสิน. (2539), *การบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.

- สุดจิต นิมิตรกุล. (2543). *กระทรวงมหาดไทยกับการบริหารจัดการที่ดี*. กรุงเทพฯ: บพิธการพิมพ์.
- อานันท์ ปันยารชุน. (2541). “ธรรมรัฐกับอนาคตของประเทศไทย”. มติชน. 26 มีนาคม 2541: 12.
- Ghiselli, E.E. (1971), *Managerial Talent : American Psychologist*. 16 (10) : 39-94.
- Hoy, K. and Miskel, G.. (2001), *Educational Administration : Theory, Research and Practice*. New York : Mc Graw – Hill,.
- Sam Agera. (2545). *ธรรมาภิบาล: การบริหารการปกครองที่โปร่งใสด้วยจริยธรรม*. แปลโดย ไชวัฒน์ คำชู และคณะ. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์น้ำฝน.
- Steer, R.M. (1977), *Organizational effectiveness: A behavioral view*. Santa Monica, CA: Goodyear.
- Stogdill, R.M.. (1974), *Handbook of Leadership: A Survey of Theory and Research*. New York : Free Press,.

